

Václav Fajt a světový unikát České pošty

Název emise: Umělecká díla na známkách - Jaroslav Panuška

Den vydání: 9. listopad 2022

Hodnoty: 39 Kč, č. 1185 - černobílá

45 Kč; č. 1186 - barevná

Rozměr známkových obrazů: 40 x 50 mm

Autor grafické úpravy a rytiny: Václav Fajt

Druh tisku: OTp (1185), OF (1186)

Tisková forma: TL 2+2 známky

Náklad: 40.000 sérií (20.000 TL); **Tisk:** Hradištko, sro.

FDK: digitální tisk; **Náklad:** 2.500 sérií

Malířů u nás bylo a je mnoho, na známku se ale se svým dílem dostane jen málokterý, a z toho mála jen zlomek vícekrát (teď mě napadá, že by to mohlo být dobré téma pro jednorámový exponát). Tradice zobrazovat výtvarné umění na známkách je u nás velmi dlouhá, společný rámec jí však dal až Jiří Švengsbvír v roce 1966, kdy vyšla první emise Umění v jeho nadčasové grafické úpravě. Letos se s ní tedy setkáváme už po sedmapadesáté, a i když pokaždé je to svého druhu událost, tohle vydání je pozoruhodné dvojnásob. V říjnovém čísle jsme informovali o jeho přípravě a výrobě a nyní jej konečně držíme v rukách. Sestává ze dvou známek vytištěných společně na jednom tiskovém a současně i přepážkovém listu o čtyřech polích, ze dvou obálek dne vydání a jednoho společného razítká.

Nezasvěcení by mohli namítnout, že soutisk známek se stejným obrazem v černobílé a barevné podobě tu už byl, tohle vydání je však pozoruhodné tím, že horní ocelotisková dvojice vznikla moletováním, tedy rozmnožením z jedné rytecké destičky, ale byla vytištěna z desky, na níž Václav Fajt vyryl dvě stejné rytiny. Ano, vypadá to neuvěřitelně, ale je to tak. Tradiční metoda moletování, používaná u nás od poloviny dvacátých let minulého století, nepřežila zpřísněné ekologické předpisy a musela být – minimálně dočasně – opuštěna. Tak se stalo, že se naše, ale i slovenská známková tvorba ocitly na rozcestí. Po určitou dobu byla pro ocelotisková vydání využívána jen rytecká deska, z níž však bylo možné tisknout jen jedno pole. Vznikaly tak tedy aršíky, v nichž každá známka byla jiná, ale zhotovování stejných známek v jednom listu to neumožňovalo.

Česká pošta, Slovenská pošta a Tiskárna Hradištko se s tímto stavem nechtěly smířit, a tak nastal čas hledání možností, jak bez moletování tisknout listy s více otisky stejné rytiny. Tradiční domácí vynalézavost našla tři cesty: leptání – tedy chemickým postupem rozmnožení původní rytiny nebo její rozkresby na větší desku (to bylo v našem emisním plánu vyzkoušeno na letošní známce Ocelotisk z ploché desky a takto zhotovená tisková deska byla použita i k tisku letošních členských premií Klubu Filatelie a SČF), tisk z jedné destičky, ale provedený opakovaně pomocí posouvání papíru v tiskovém lisu (což je důvtipný postup, využitý například při výrobě letošní slovenské emise Umění), a konečně naprosto experimentální postup, při němž byla stejná rytina zhotovena dvakrát.

Tento novátorský způsob byl svěřen rytci Václavu Fajtovi, a rovnou můžeme říci, že se úkolu zhostil skvěle. Na tomto místě je třeba vzdívnout a pochválit snahu hledat nové postupy všech, kdo se na tom podíleli, vedoucích pracovníků České pošty Martina Holého z oddělení známkové tvorby a Aleny Ryškové z Postily, bratrů Štefkových z tiskárny Hradištko i rytec samotného; výborný výsledek totiž samozřejmě nebyl zaručen předem.

K ochotě Václava Fajta pustit se do experimentálního dvojího rytí nejspíš přispěla i skutečnost, že šlo o transkripci díla Jaroslava Panušky, na jehož známku se připravoval už před dvěma desetiletími. Sám o tom říká: „Když se před dvaceti lety uvažovalo o vydání známky s Panuškovým dílem, zajímal jsem se o něj především jako o Mařákovce. V depozitáři v Troji jsem si tehdy jako předlohu vybral jednu jeho impresionistickou krajinu, nakonec ale bylo zvoleno dílo jiné – Opuštěná, které do podoby známky převedl rytec Martin Srb. Jsem proto rád, že letos byl Panuška představen jinak než jako krajinář, jak ho zná asi většina veřejnosti.“

Práce rytce známek sama o sobě není snadná, jak fyzicky, tak pokud jde o neustálé soustředění a pozornost, kterou je třeba každému vrypu věnovat. A rýt dvě stejné rytiny je samozřejmě náročné dvojnásob. Pan Fajt si hned zpočátku uvědomil, že není možné zhotovit jednu a pak podle ní pracovat na druhé – tak by se dokonalé stejnosti dosáhnout nepodařilo. Proto ryl do slova kousek po kousku, na levé rytině provedl třeba pět čárek a pak stejných pět čárek provedl na rytině pravé. „Z tohoto postupu jsem měl pocit, jako bych vlastně pracoval na rytině jediné, měl jsem to v tu chvíli prostě v ruce“, řekl o tom. Zda se mu povedlo zachovat naprosto stejnou podobu obou můžete zkusit zkontrolovat na našich zvětšených vyobrazeních.

A nyní k předlohám použitým pro zobrazení na nové emisi. Pro všechny tři její součásti byly zvoleny práce ze – řekněme – „spirituální“ části Panuškovy díla. Jako výtvarník měl totiž více tváří. Známý je především jako krajinář, pozdní Mařákovec, s čímž slavil úspěchy na počátku minulého století a tohoto svého zaměření se nevzdal ani v dobách nástupu modernějších směrů, které jej prakticky vytěsnily z pozornosti výtvarné kritiky. Vedle toho se zajímal o historická témata a o archeologii, ilustroval například Štorchovu knihu Lovci mamutů. Největšímu zájmu se od devadesátých let minulého století těší „transcendentní“ část Panuškovy díla, řazená k českému symbolistickému a dekadentnímu umění. Zobrazoval různé fantaskní postavy, duchy, strašidla, upíry a různé příšery, mnohdy až v hororové podobě. Zájemci o tyto práce se s nimi mohli seznámit před patnácti lety na výstavě *V barvách chorobných* v Obecním domě v Praze a pak v Moravské galerii v Brně, představující v nebyvalé šíři českou výtvarnou dekadenci, před deseti lety na Panuškově výstavě v Galerii výtvarného umění v Havlíčkově Brodě, letos pak krásná souborná výstava jeho díla probíhala až do září na pardubickém zámku.

Nic z Panuškovy výtvarného zaměření ani osobního života (1872-1958) a názorů nemohlo podle mého názoru vyhovovat novému režimu nastolenému v roce 1948. Je mi tedy malou záhadou, jak v roce 1955, v dobách přetrvávající stalinské tyranie, mohlo dojít k jeho jmenování zasloužilým umělcem. Snad k tomu přispělo, že byl kamarádem Jaroslava Haška, jenž se po návratu z Ruska nacházel v osobní a tvůrčí krizi a hodně pil, což Panuška vyřešil rázně tím, že ho v roce 1921 osobně odvezl z Prahy na Lipnici a velkoryse mu tam předplatil ubytování a jídlo, aby mohl nerušeně pokračovat v psaní Osudů dobrého vojáka Švejka. Tím se nepochybně zasloužil o vznik knihy, kterou noví kulturtréři zbožňovali, stejně jako jejího autora, „bolševického komisaře“ za občanské války v Rusku. (Přitom se domnívám, že kdyby se Hašek v pouhých devětatřiceti letech neupil k smrti, po roce 1948 by se rigidnosti a tuposti nového režimu vysmíval stejně nemilosrdně, jako tak činil za Rakouska i v počátcích první republiky, a v důsledku toho by nejspíš skončil v Jáchymově. Protože ale „čas“ umřel, mohl se stát oslavovanou ikonou.)

O Panuškově vztahu k režimu a k udělenému ocenění dobře vypovídá vzpomínka zachycená v katalogu jedné jeho pozdější výstavy. Když mu tedy byl v roce

1955 udělen titul zasloužilý umělec, před delegací, která mu jej přijela předat do Kochánova, utekl do lesa. A když mu později měl být udělen dokonce titul umělce národního, úředníky, kteří v té věci za ním přijeli, prý rovnou vyhodil (informaci o udělení druhého titulu se mi ale nepodařilo ověřit).

Nyní se tedy po dvaceti letech naše známková tvorba vrací k jeho dílu a představuje z něj právě onu „transcendentní“ část. Na známce je zachycena levá část z obrazu „Mor“, který je součástí sbírek Oblastní galerie Vysociny v Jihlavě.

Volba je to skvělá a radost mám i ze skutečnosti, že byla vybrána práce z galerie v menším městě – i tam mívají vynikající díla a pro náměty bychom se sem tedy měli obracet častěji. Stejný výjev je na všech čtyřech známkách malého přepážkového listu. Na horní dvojici v jednobarevné rytině, která bude v katalogích nejspíš označována jako černá, i když ve skutečnosti byla k tisku použita originálně výrobcem namíchaná barva označená jako modročerná. Dolní dvojice je vytištěna barevným ofsetem, s použitím stochastického rastru, který umožňuje jemnější provedení detailů. Oproti obrazu je reprodukce na ofsetové známce poněkud tmavší, a to ji v tiskárně v průběhu přípravy ještě zesvětlovali, až se červená v šatech postavy poněkud ztrácí. Výsledek je tak ještě o něco pochmurnější než na vlastním díle.

Ve zdařilém razítku je detail z kresby Sen blázna z roku 1900, na níž se strašidlo pokouší někomu dostat do mozku. Jako domicil je správně uvedena Jihlava, v jejíž galerii se nachází na známce připomenutý obraz Mor.

Pro kresebnou výzdobu obou obálek dne vydání byl zvolen Panuškův často používaný námět „Prtioko“,

Jedno z pozdních zobrazení (1955).

FDC

FDC

v tomto případě z olejomalby Prtioko na vandru I z roku 1936. Tahle třínohá postava se v Panuškově tvorbě objevuje po celá desetiletí, dokonce i v roce 1955, kdy, jak jsme už zmínili, byl jmenován zasloužilým umělcem.

Tady však musím zmínit jediné zklamání z jinak bezvadně koncipované a novátorsky provedené emise. Jde o barevný tisk v levé části obálky s ofsetovou známkou, sice dobře provedený digitálně, ale ze zjevně nevhodně připravených podkladů, takže za všemi ostatními součástmi vydání silně zaostává. Je to škoda, protože, jak dobře víme, dokonalost přece spočívá v maličkostech!

FB

Najdete rozdíl mezi oběma rytinami známek? Nám se to nepodařilo.

ČESKÁ REPUBLIKA

V. FAJT 2022

PANUŠKA 77

MOR, 1903

39 Kč JAROSLAV PANUŠKA (1872-1958)
OGV V JIHLAVĚ

ČESKÁ REPUBLIKA

V. FAJT 2022

PANUŠKA 77

MOR, 1903

39 Kč JAROSLAV PANUŠKA (1872-1958)
OGV V JIHLAVĚ